

* RECENZE *

Dědictví otců zachovej nám, pane: nad časopisem *Konštantínove listy*

Cyrilometodějské dědictví bylo vždy doma jednak tam, kde doma skutečně od původu bylo a je, tedy u jižních Slovanů, zejména u Makedonců a Bulharů, ale i u Srbů, dříve i Chorvatů, ovšem i u Slovanů východních, kde má možná ještě větší význam, méně již u Slovanů západních, jimž byla mise určena. Z nich se nejvíce tato tradice udržuje na Slovensku, které se cítí být snad jediným vlastníkem dědictví Velké Moravy. Dějiny složitého vztahu katolické církve k tomuto východnímu dědictví ponechme stranou, stejně jako dnešní negativní aktualizace ve smyslu tzv. byzantinismu a východního barbarství: většinou se cyrilometodějská mise v politických souvislostech aktualizovala, přizpůsobovala, modernizovala, často se něco z ní zamlčovalo: tu její prioritní náboženské poslání, tu zase její kulturní dominantu; obojí je však komplementární, tvoří jeden celek – to si v nové době uvědomoval například Lev Tolstoj v ostrém pohledu na separaci etiky a estetiky, víry a ratia.

Na Univerzitě Konštantína Filozofa a její Filozofické fakultě v Nitře existuje speciální *Ústav pre výskum kultúrneho dedičstva sv. Konštantína a Metoda*. Pracuje tam řada odborníků a výzkumný tým je vskutku mezinárodní a multidisciplinární: jsou tam Slováci, ale také Makedonci, filologové, archeologové, historici a další. V českém prostředí se otázka kulturního dědictví, tedy i jazyka, jeho ochrana, péče o jazyk, třeba i státně řízená a financovaná, v podstatě opomíjí, pokládá se za přežitek romantických nacionalismů 19. století. Bylo by s tím možné i souhlasit – zvláště tváří v tvář některým upřílišněným slovanským koncepcím, jež se i dnes objevují jako mytologizace minulosti a přítomnosti, nadbytečná modernizace, mechanické přenášení minulosti do přítomnosti. Mám na mysli například spory o to, který ze slovanských národů je nejstarší, koncepci slovanského původu obou věrozvěstů, modernizaci pojetí starých státních útvarů podle vyslovené moderních národních principů (Velkomoravská říše). Nicméně vzhledem k permanentnímu, i když většinou ještě zpola skrytému (alespoň v Evropě) konfliktu civilizací a kultur se ochrana tradic, které tvoří základ vzdělanosti toho nebo onoho etnika, stává aktuálnější. Celospolečenský diskurz, jenž se na přelomu 80. a 90. let minulého století – jak se zdálo – týkal především totalitního, event. autoritářského kontra demokratického státu, občanské společnosti a lidských práv, byl asi už od samého počátku také o něčem jiném. Například o ovládnání ekonomických nástrojů a konfliktu civilizací a kultur, o novém světovém pořádku – do jisté míry to mohlo být veliké nedorozumění.

Jestliže se nemusíme vždy shodnout v otázce ochrany tzv. státního jazyka apod., v ochraně kulturních tradic, které zdaleka nejsou jen materiální povahy, bychom se snad shodnout měli – na Slovensku to takto pochopili. Úkolům této ochrany a výzkumu se věnuje i nově založený časopis *Konštantínove listy* (Constantine's Letters), který tu vychází od roku 2008.

V editoriale prvného čísla píše Jozef Michalov, že Konstantin studoval na cařihradské vysoké škole, v té době jediné takové instituci v Evropě – na to se snaží příslušný ústav navázat ve smyslu vyplnění vakua, jež vzniklo ve střední Evropě při studiu cyrilometodějského dědictví. Studie jsou střízlivě koncipované, zabývají se materiální a duchovní kulturou doby obou věrozvěstů, mají převážně ráz historicko-filologický. Upozorňuji mj. na stat' Tita Kolníka *Kamenný kríž z Bratislavy-Rusoviec – významný doklad ranobyzantského křesťanského umenia*, Milana Hanuliaka *Materiálna podstata v duchovnej kultúre veľkomoravských Slovanov*, Anny Matulákové *Pohansko-kresťanský synkretizmus v predcyrilometodskom období a jeho pozostatky v slovenskom obradovom folklóre* (uvádí například doklady z Nestorovy kroniky, viz také *Zakon sudnyj ljudem*, symbolika máje, identifikace stromu a člověka, pohádka O dvanácti měsíčkách – O dvanástich mesiačikoch; můžeme jen dodat B. Němcovou a její zpracování, *Babičku a její chápání člověka a přírody*), Petra Ivaniče *Pribinov kostol v Nitre v zrkadle historiografie*, vynikající je studie Martina Hetényiho *K platforme politiky Rastislava pred príchodom byzantskej misie*, Cyrila Diatky *Historický kontext misie solúnskych bratov sv. Cyrila a Metoda* a Petra Liby *Väznenie sv. Metoda*, zaujme práce Zvonka Taneského o podmínkách vzniku slovanského písma. Z recenzního oddílu upozorňuji na Taneského hodnocení knihy Z. Klanici *Tajemství hrobu moravského arcibiskupa Metoděje* (Praha 1994, 2002, nyní v makedonském překladu Ljupča Mitrevského, Albert 2008).

Druhé číslo (2009) přináší mj. studii Martina Husára *Prechod z antiky do stredoveku v rímskej armáde a súčasná situácia vo vojenstve na území Karpatskej kotliny počas 4.–1. polovice 7. storočia*. O historiografii avarského útoku píše Martin Urbanič, o vlivu cyrilometodějské mise na architekturu Velké Moravy Andrej Botek, velmi přínosná je práce Martina Hetényiho o pronikání tohoto dědictví na Kyjevskou Rus; Sofija Grandakovska napsala komparatistickou studii spojující biblický text, italskou protorenesanci a makedonskou poezii. Rozsáhlejší než v prvním čísle je oddíl recenzní a informační (zprávy).

Summa summarum: *Konštantínove listy* jsou seriózní vědecký časopis se zaměřením na paleoslavistiku v širokém pojetí. S tradicemi brněnské slavistiky je spojuje široký jazykově kulturní záběr, srovnávací přístup a hlavně poukázání na společné jazykově literární a mentální kořeny mediteránnosti, na to, že pozdější, často uměle vytvářené ideologické opozice Západu a Východu nemají v dějinách kultury valnou oporu: utváření spojnice mezi tradicemi Říma, tzv. Západu, a Východu, Byzancí a italskou protorenesancí a renesancí ukazují na původní hloubkovou jednotu a na vysokou míru náboženské, kulturní, civilizační a jazykové tolerance.

Ivo Pospíšil